

MÜTTEFİKLERİN ÇANAKKALE BOĞAZINI GEÇME İHTİMALİNE KARŞI OSMANLI HÜKÜMETİ'NİN BAŞKENT'İ TAŞIMA PLANI

Özer ÖZBOZDAĞLI*

ÖZET

Çanakkale savaşı deniz hareketi başta olmak üzere, onu izleyen kara hareketiyle sıradan bir askeri hareket olarak değerlendirilemez. Çanakkale boğazı stratejik açıdan Osmanlı Devleti 'nin payitahtının anahtarı olduğu gibi iki kıtayı birbirine bağlayan önemli geçitlerden biridir. Bu açıdan Çanakkale hareketi Boğazlara ve İstanbul'a egemen olma savaşlarıdır. Çanakkale 'nin bu stratejik öneminden dolayı hükümet bir yandan Çanakkale 'nin savunulması için tedbirler alırken, diğer taraftan da İstanbul'un savunulması için de tedbirler almıştır. Bu tedbirler arasında müttefiklerin İstanbul'u işgal etme olasılığına karşı payitahtı Eskişehir ve Konya 'ya nakletme planı da vardır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, Çanakkale Deniz Savaşı, Osmanlı Hükümeti'nin Plânı.

THE PLAN OF OTTOMAN GOVERNMENT AGAINST THE PROBABILITY TO PASS THE DARDANELLES BY AGREES

ABSTRACT

The Battle of Çanakkale, firstly including the sea warfare and subsequently the land fightings, it is more than ordinary war. Strategically, the Dardanelles was not only the key of the capital of Ottoman Empire and but also it was an important strait that connects the two connects to each other. For this reason, the Battle of Çanakkale actually was aiming to hold the Dardanelles and İstanbul. Because of this strategical importance of Çanakkale, the government was not only struggling manoeuvre defensive steps but also to take preventive measures for İstanbul, in case of İstanbul to be invaded by the allied powers, one of the preventive measures of the government was shifting the capital to Eskişehir or Konya city.

Key Words: Battle of Çanakkale, Çanakkale Sea War, The plan of Ottoman government

GİRİŞ

3 Kasım 1914'te başlayan Çanakkale Muharebeleri 9 Ocak 1916'ya kadar aralıklarla yaklaşık 14 ay devam etmiştir. 18 Mart 1915'teki deniz hareketinin ardından, Nisan, Haziran ve Ağustos aylarında çok kanlı muharebeler cereyan etmiş, dönemin en güçlü silahlarına sahip olan İtilaf devletleri ordusu, 9 Ocak 1916'da Çanakkale'yi tamamen terk etmek zorunda kalmıştır. Çanakkale Muharebeleri, deniz hareketi başta olmak üzere onu izleyen kara taarruzlarıyla sıradan askeri bir hareket olarak değerlendirilemez. Çanakkale Boğazı stratejik açıdan Osmanlı Devleti'nin payitahtının anahtarı olduğu gibi, iki kıtayı birbirine bağlayan iki önemli geçitten biridir¹. Bu açıdan Çanakkale hareketi, özünde Boğazlara ve İstanbul'a egemen olma savaşıdır. Çanakkale boğazının bu öneminden dolayı, Osmanlı Devleti Çanakkale Boğazının savunması için tedbir alırken diğer taraftan İstanbul'un savunulması için de tedbirler alınacaktır.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra antlaşmalar gereği boğazları bütün savaş gemilerine kapatmıştı. Ancak savaş sırasında İngiliz donanmasından kaçan Goben ve Breslau adlı Alman gemilerinin Çanakkale Boğazından geçişine izin verilmiş² ve ardından Osmanlı Devleti bu iki gemiyi satın aldığını bildirmesi üzerine bu gemileri takip ederek Çanakkale boğazının açıklarına gelen İngiliz donanması boğazların girişi ve çıkışını kapatmıştır. Bilindiği gibi bu iki savaş gemisi bir süre sonra Karadeniz'e açılıp Rus limanlarını bombardıman ederek, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesine sebep olmuştur. Alman gemilerini takip ederek Çanakkale boğazının açıklarına gelen İngiliz gemileri Churchill'in talimatıyla 3 Kasım 1914 sabahı Çanakkale Boğazı'nın girişini bombardıman etmiş⁴ ve Seddülbahir tabyasını önemli ölçüde zarara uğratmıştı. Keza 13 Aralık 1914'te bir B-11 İngiliz denizaltısı, gizlice Boğaz'a sokuarak Kepez Burnu önlerinde, Mesudiye zırhlısını batırmıştı. Bu olay üzeri-

¹ Hasan Mert, "Çanakkale Savaşlarının Askeri, Siyasi ve Sosyal Sonuçları", **Türkler**, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, s.368

² Mete Tuncoku, **Çanakkale 1915: Buzdağının Altı**, TTK yayınları, Ankara 2002, s.9

³ Tahsin Ünal, **Türk Siyasi Tarihi**, Kamer yayınları, İstanbul 1998, s.565

⁴ **BOA**, DH. EUM. 3. Şb, 2/48 Çanakkale Muharebeleri ile ilgili arşiv belgeleri için bkz... **BOA Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri**, C. I-II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005; David Fromkin, **Barışa Son Veren Barış**, (Çev: Mehmet Harmancı), Epsilon Yayınları, İstanbul 2004, s. 65.

ne Nara Burnu hizasını bombalı, mayınlı ağlar gerilerek denizatlılara karşı önlem alınmıştır⁵.

Bu gelişmelerden sonra 1915 yılının başlarından itibaren müttefikler dikkatlerini Çanakkale Boğazına çevirdiler. Ocak 1915 başlarında zor durumda olan Rusya'nın müttefiklerden yardım istemesi üzerine İtilaf Devletleri Londra'da, Çanakkale ve İstanbul'a yönelik taarruz kararı almışlardı⁶. Amaçları ise, boğazlan geçerek Rusya'ya gerekli yardımı ulaştırmak, Çanakkale ve İstanbul'u işgal ederek Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakıp, Almanya ile olan bağlantısını kesmekti⁷. Bundan sonra Osmanlı Genelkurmayına gelen istihbarat raporlarında itilaf devletlerinin boğaza saldırısının çok yakın olduğu bildiriliyordu. Bu konuda 15 Şubat 1915'te Doğu Akdeniz'de İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin toplanmakta olduğu konusunda da ayrıntılı istihbarat raporları gelmişti⁸.

Boğaza yapılacak taarruz için hazırlıklar devam ederken İngilizler savaşın ilk evresinde boğazı yalnız donanmayla geçmeyi planlamıştı. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin Süveyş kanalına yaptıkları taarruzun (4 Şubat 1915) başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, hareket için Mısır'dan 50 bin asker, İngiltere'den de 29. Tümenin kara hareketi için Çanakkale'ye nakline karar verildi⁹. Müttefiklerin savaş planına göre donanma boğaz savaşını kazandıktan sonra birlikler hemen iki kıyıyı ve sonradan İstanbul'u işgal edeceklerdi¹⁰. Hazırlıkların tamamlanmasından sonra Çanakkale Muharebeleri 19 Şu-

⁵ Zafer Toprak, "Çanakkale'de Kara, Deniz ve Hava Gücü Koordinasyonu", **Toplumsal Tarih**, S. 111, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.84

⁶ Mustafa Çolak, "Çanakkale'de Yalnız Bırakılan Bir Müttefik: Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğuna Yardım Çabaları", **Türkler**, C.13, Ankara 2002, s.377, Çanakkale Cephesinin açılmasına Rusların isteği üzerine karar verilmiştir fakat bu çok daha önceden düşünülmüştü. Balkan harbinde ele geçirdiği Ege adalarını sağlama bağlamak isteyen Yunanistan, 19 Ağustos 1914'te, Türkiye'nin tarafı bulunduğu sırada İngiltere'ye Çanakkale cephesinin açılmasını önermiş ve bu taktirde kuvvetlerini İngiliz komutanlığı'nın emrine vereceğini bildirmiş, fakat bu öneri, böyle bir hareketin Türkiye'nin harbe girmesini çabuklaştıracağı düşüncesiyle reddedilmiştir. Daha geniş bilgi için bkz... İsmet Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922**, TTK Yayınları, Ankara 1993, s. 54

⁷ BOA, HR. SYS, 2322/54, Tunçoku, a.g.e, s.31

⁸ Fromkin, a.g.e., s. 113

⁹ Toprak, a.g.m, s.85, İtilaf devletleri Çanakkale hareketına 12'si İngiliz, 4'ü Fransız olmak üzere 16 muharebe gemisi, altı muharip, 14 mayın tarama gemisi ve bir uçak gemisi ayırmışlardı. Daha geniş bilgi için bkz... Görgülü, a.g.e, s.55; İtilaf Devletleri, Çanakkale Boğazı'nın karadan zorlanması kararını aldıklarında, böyle bir çıkarma hareketi için gerekli hazırlıklar henüz tamamlanmamıştı. Harekate katılacak birliklerin önce Mısır'da toplanması uygun görülmüştür. Mısır'da toplanan askerler daha sonra gemilerle Kuzey Ege'deki Limni Adası'nın Mondros Limanına nakledilmiştir. Daha geniş bilgi için bkz... Oğuz Otay, "25 Nisan 1915, Gelibolu: Çıkarmanın İlk Günü", **Popüler Tarih**, S. 32, İstanbul 2003, s. 37.

¹⁰ Fromkin, a.g.e, s. 112

bat günü sekiz İngiliz ve Fransız zırhlısının Çanakkale'nin harici tabyalarını yedi saat süreyle bombardımana tutmasıyla başlamıştı¹¹. Ancak 19 Şubat günü yapılan saldırıdan istenilen sonuç alınamamış ve tabyalar susturulamamıştı. Ertesi gün bombardımana devam edilecekti fakat gece havanın bozması yüzünden ikinci bombardıman ancak 25 Şubatta yapılabilirdi. Yedi saat süren bu saldırıdan sonra methal bataryalar tamamen susturulmuş ve sonra karaya birkaç yüz askerden oluşan bir İngiliz birliği çıkarılmıştı. Ancak 2 Martta saldırıya geçen Osmanlı birlikleri bunları geri püskürtmüştür¹².

A- OSMANLI HÜKÜMETİ'NİN BAŞKENT'İN KORUNMASI İÇİN ALDIĞI TEDBİRLER

Çanakkale dış tabyalarının tahribinden sonra, müttefik donanmasının zorlanmadan boğazı geçeceği ve beş altı saat içerisinde İstanbul kıyılarında görülebileceği düşünülüyordu. Bunun üzerine hükümet tarafından payitahtın korunması için bazı tedbirler alınmıştır¹³. Bu tedbirlerden birincisi, İstanbul şehri bombardımana maruz kaldığı esnada şehrin ihtiyacını karşılamak üzere polis müdür-i umumisinin emrine 3500 Lira tahsisine karar verilmiştir. İkincisi, Düşman donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan geçme ihtimali halinde, Dersaadet telefon şirketi şebekesine el konularak, muhaberenin kontrol altına alınması uygun görüldüğünden, şirketin işletilmesinde çalışan düşman devletlerin tabiiyetlerinden olanların şirketten çıkarılması zaruri olduğunda bu memur-u fenniye yerine, Macaristan'dan istenilen memurların yerleştirilmesi ve bunun için 2.000 lira tahsis edilmesine karar verilmiştir¹⁴.

Ayrıca müttefik donanmasının Çanakkale'den geçince mümkün olduğu kadar uzunca bir süre meşgul edilmesi için Ayastafenos'tan Sarayburnu'na, Marmara'nın Anadolu sahiline ve Adalara makasvari ateş edecek toplar yerleştirilmiş, payitahtta düşman askerlerinin çıkma teşebbüslerine karşı da, payitahtın askerle müdafaası kararlaştırılmıştır. Diğer taraftan böyle bir tehlikeye karşı hükümet payitahtı 3 mıntıkaya ayırdı; Heyet-i vükela kararıyla, İstanbul ciheti Bedri Bey'e, Beyoğlu ciheti Emniyet Umum Müdürü İs-

¹¹ BOA, HR. MA, 1119/33

¹² Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, C.3 , Kısım II. ,TTK Basımevi, Ankara 1991, s.62, Toprak, a.g.m, s.85

¹³ Süleyman Kani İrtem, **Meşrutiyet'ten Mütarekeye (1908-1918)**, (Haz: Osman Selim Kocahasanoğlu), Temel Yayınlan, İstanbul 2004, s.61; Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu 1774- 1923**, (Çev: İdil Eser), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s.336

¹⁴ Bayur, a.g.e, s. 72-73

mail Canbolat Bey'e, Üsküdar ciheti de Süleyman Kani Bey'e tevdi olunmuştur. Bu mıntikalarda çalışanlar ordunun işini kolaylaştırmak için askerle sıkı işbirliği içerisinde olması kararlaştırılmıştır. İstanbul halkının işe sorununu karşılamak için de her mıntıkada birer işe komisyonu kurulmuştur¹⁵.

B- OSMANLI HÜKÜMETİ'NİN BAŞKENTİ TAŞIMA PLANI

Bu hazırlıkların yanı sıra Müttefik donanmasının Çanakkale'yi bombardıman etmeye devam ettiği sıralarda, düşman donanmasının Çanakkale Boğazı 'nı geçerek İstanbul'u işgal etme ihtimali üzerine hükümet payitahtı İstanbul'dan Eskişehir ve Konya'ya naklederek, mücadeleye Anadolu'dan devam etme kararı almıştır¹⁶. Bu karar doğrultusunda Mefruşat müdürü Akif Bey Eskişehir'e giderek Padişah ve maiyeti için ayrı ayrı haneler tedarik etmiştir¹⁷. Konu ile ilgi 13 Haziran 1915 de Meclis-i Vükelada şu karar alınır: "*Mabeyn-i Hümayun ile Hazine-i Hassa namına Eskişehir 'de tefrik ve tefriş olunan mebani-i hususiye için merbut cetvel mucibince komisyon-u mahsusaca tadır olunan 58 Lira 75 Kuruş icrat-ı Şehriyenin(ayluk kiranın) işgal tarihi olan 15 Şubat 1330 (28 Şubat 1915) den itibaren müterakimi olan meblağın... tesviyesi...*". Eskişehir'de tutulan binaların kiralan için üç karar daha vardır. Bunlar 27 Ekim 1915 de 45.249 kuruş, 26 Ocak 1916 da 96 Lira ve 15 Mart 1916 da 832 kuruş ödenmesine dairdir¹⁸. Ayrıca Padişah ve hükümeti taşımak üzere Haydarpaşa garında iki tren hazırlanmıştı. Birinci tren Padişah ile hanedanına, ikinci tren kabine ve hükümet erkanına mahsustu. Hazine-i Hümayuna ait kıymetli eşyalar ve harp masrafları için tahsis edilmiş olan bir milyon altın sandıklar içinde vagonlara konularak Konya'ya gönderilmiştir. Bununla birlikte Topkapı sarayındaki Mukaddes emanetler sandıklara yerleştirilerek muhafaza altında Konya'ya naklolunmuştur¹⁹. Sarayı taşıma hazırlıkları Martın ikinci haftası büyük ölçüde tamamlanmıştı. Bu hazırlıkların yanı sıra İstanbul'un polis ka-

¹⁵ İrtem, a.g.e., s. 614

¹⁶ Muhuttin Zeki Birgen, **İttihat ve Terakki'de On Sene: İttihat ve Terakki Neydi?**, Haz: Zeki Arıkara, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2006, s. 221; Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 117; 1877- 1878 Osmanlı- Rus harbi sırasında başkentin geçici olarak Anadolu'ya taşınması düşünülmüştür. Balkan savaşları sırasında Bulgar ordusunun Çatalca'ya kadar gelmesi üzerine Padişahı ve Hükümeti İstanbul'dan Bursa'ya taşımak söz konusu olmuş ancak Bulgar ordusunun Çatalca'da durdurulması üzerine taşınmaya gerek kalmamıştı. Daha geniş bilgi için bkz... Bilal N. Şimşir, **Ankara'nın Başkent Oluşu**, Ankaralılar Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 12

¹⁷ Türkgeldi, a.g.e., s. 117

¹⁸ Bayur, a.g.e., s.73

¹⁹ İrtem, a.g.e., s. 618- 619; Türkgeldi, a.g.e., s. 117

rakollarında, şehri yakmak üzere varillerle benzin stoklanmaştı. Sanat eserleri müze mahzenlerine saklanmış ve Ayasofya da içinde olmak üzere, resmi binaların dinamitle uçurulması kararlaştırılmıştı. Amerikan Büyükelçisi, Ayasofya'ya dokunulmamasını isteyince Talat Paşa, "İttihat ve Terakki" içerisinde eski şeylere meraklı olanlar parmakla sayılır, biz hepimiz yeni şeyleri severiz" diye cevap verecektir²⁰. Ayrıca Goeben Karadeniz'e kaçış için hazırlanmıştı²¹. Ali Galip Vardar Müttefiklerin Çanakkale Boğazını ablukaya almasından sonra İstanbul'da yaşananları şu şekilde nakletmektedir²² : "*Çanakkale Boğazları çevrilmiş bulunuyordu devletin merkezi hakiki bir tehlike arz ediyor, İngiliz ve Fransız donanmasının zorladığı boğazlar şayet bir gün düşman eline geçerse, bu işin sonunun nereye varacağını düşünenler vardı. Bu çetin savaşların devam ettiği 1915 senesi yaz aylarında zaman zaman da bazı şaiyeler, payitahtın halkını, korku ve heyecana duruyordu. Düşman donanmasını bugün boğazlardan geçmiş nerede ise İstanbul önünde gözükecek... İstanbul'a mütamadiyen Çanakkale 'ye yaralı gelmekte, hastahaneler tıklım tıklım yaralılarla dolmakta idi. Fakat hastahaneler kafi gelmemiş, mekteplere el konulmuş bazıları da muvakkaten tatil edilmişti. İstanbul yavaş yavaş boşalıyor, hali vakti yerinde aileler Anadolu 'ya göç ediyordu. Binlerce, onbinlerce vatan evladı Çanakkale 'ye sevk ediliyordu". Hükümet aldığı tedbirlerle İstanbul'da yaşanan bu panik havasının önünü almaya çalışmış, fakat bu panik havası Çanakkale'den iyi haberler gelinceye kadar devam etmiştir. Ziya Şakir Soko İstanbul'da yaşanan panik havasını şu şekilde nakletmektedir²³: "*Osmanlı bankasındaki paralar, halkın gözleri önünde Eskişehir'e naklediliyordu. Hükmümet erkanına mensup birçok ailelerinde telaşla Anadolu'ya geçtikleri görülüyordu. Aynı zamanda, Padişah Beşinci Mehmet Reşat ile, Beylerbeyi sarayında mahpus bulunan sabık hükümdar Sultan Hamid'in de Konya'ya nakledileceklerine dair kuvvetli şaiyeler devran ediyordu. Çanakkale bombardımanı sıklaşmıştı. Ve İstanbul'daki telaşta arttıkça artmıştı. Anadolu'nun muhtelif şehirlerine baş döndürücü akın başlamıştı. Bazı nezaretler, mühim dosyalarını iç şehirlere naklediyorlar, memurlarının ailelerini göndermek için de dahiliye nazırı Talat Beyden izin istiyorlardı. " İ-**

²⁰ Lord Kinross, **Atatürk (Bir Milletten Yeniden Doğuşu)**, Altın Kitaplar Yayınevi, s.97

²¹ Fromkin, a.g.e., s. 126

²² A. Galip Vardar, **İttihat ve Terakki İçinde Dönemler**, (Yazan: Samih Nazif Kansu), Yeni Zaman Yayınları, s. 404-405

²³ Ziya Şakir Soko, **1914-1918 Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik?**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1944, s.277

tanbul'da yaşanan bu panik havası Çanakkale'den iyi haberler gelince kadar devam edecektir.

Müttefiklerin yaptığı genel taarruzun başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra İstanbul'daki panik havası sona ermiş ve payitahtı Anadolu'ya taşımak için hazırlanan planın uygulanmasından vazgeçilmiştir.

SONUÇ

Çanakkale muharebeleri sonuçları açısından Birinci Dünya Savaşının gidişatını derinden etkilemiştir. Türk kuvvetlerinin Çanakkale Boğazını kapaması, Birinci Dünya Savaşı'nın 1916'da biteceği düşüncelerini bitirmiş ve savaşın iki yıl daha uzamasını sağlamıştır. Savaşa katılan taraflar da askeri, siyasi, sosyal ve psikolojik derin etkileri olacaktır. Çanakkale Boğazı taraflar için ayrı bir öneme sahipti. İtilaf devletleri arasında Çanakkale Boğazı'nın ele geçirilmesi ve İstanbul'un düşmesi Osmanlı Devleti'ni barışı kabule zorlanması açısından çok önemliydi. Ayrıca Rusya ile yakın temas kurulacak silah ve malzeme karşılığında Rusya'dan malzeme getirilecekti. Diğer taraftan itilaf devletlerinin boğazlara yerleşmesi henüz savaşa girmemiş olan Balkan Devletleri üzerinde de etki yapabilecek ve bu devletler Almanya'nın başını çektiği ittifak grubundan uzak tutulacaktı²⁴. Bu sebeplerden dolayı Çanakkale Boğazı'nın geçilmesi savaşın gelişimi açısından çok önemli bir aşamaydı. Diğer taraftan Çanakkale muharebelerinin Avrupa'yı Ortadoğu işlerine çekmek gibi bir sonucu olmuştur. İtilaf devletlerinin bu yenilgisiyle İngiltere Ortadoğu'ya daha çok itilmiş oldu.

Osmanlı Devleti açısından ise boğazların son derece önemli bir stratejik önemi vardı. Çünkü payitahtın anahtarı durumunda olan Çanakkale Boğazı müttefikler tarafından geçilmesi durumunda İstanbul işgal tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı. İstanbul'un düşmesi durumunda Osmanlı Devleti'nin çöküşü kaçınılmazdı. Nitekim Mondros Mütarekesinden sonra yaşanan gelişmeler bunun açık kanıtı olacaktır. Bu yüzden hükümet boğazın savunması için tedbirler alırken aynı zamanda İstanbul içinde tedbirler alacaktır. Bu tedbirlerin arasında başkenti Anadolu'ya taşıma planı vardır. Hükümet müttefiklerin Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u işgal etme ihtimaline karşı payitahtı Anadolu'ya taşıyarak mücadeleye Anadolu'dan devam etme kararı almıştır. Bu karardan Çanakkale savunmasının başarılı olmasından sonra vazgeçilmiştir.

²⁴ Toprak, a.g.m.,77

Çanakkale muharebeleri Mustafa Kemal'in askeri ve siyasi kariyerinde çok önemli bir yer sahiptir. Çanakkale muharebeleri Mustafa Kemal'i muzaffer bir komutan olarak tarih sahnesine çıkarmıştır. Mustafa Kemal, Çanakkale muharebelerinden sonra bu milletle neler başarabileceğini görmüştür. Anadolu'nun işgal edilmesinden sonra askeri ve sivilile millet Mustafa Kemal'in önderliğinde kenetlenecektir. Bu açıdan Türk bağımsızlık savaşına uzanan süreçte Çanakkale Muharebeleri çok önemli bir yere sahiptir.